

e-Erika

Erityispedagogista tutkimusta ja koulutuksen arviointia

Teksti julkaistu e-Erikan numerossa 2/2021

<https://journals.helsinki.fi/e-erika>

Tohtorin tilitys

Teksti perustuu FT Tommi Walleniuksen syksyllä 2020 julkaistuun väitöskirjaan, jonka aiheena oli koulujen arviointitiedon julkisuus. Alla olevassa tekstissä Wallenius pohtii tutkimuksensa aihepiiriä ja toteuttamista sekä omia tulevaisuudennäkymiään.

Teksti Tommi Wallenius

Koulujen arviointidatan julkisuus Pohjoismaissa

Väitöstutkimukseni käsitteli peruskoulun arviointipolitiikkaa ja erityisesti koulujen julkiarviointia Suomessa. Meillä Suomessahan on muodostunut varsin vahva näkemys siitä, ettei yksittäisten koulujen oppimistuloksia tule julkistaa ja että arviointitieto on ylipäänsä suunnattu ensisijaisesti kouluviranomaisten käyttöön eikä kansalaisille. Niin sanottu 'koulujen ranking-kulttuuri' yhdistetään usein englantilaiseen tai yhdysvaltalaiseen koulujärjestelmään, mutta vähemmälle huomiolle on jäänyt, että viimeisen 20 vuoden aikana on kaikissa muissa Pohjoismaissa Suomea lukuun ottamatta alettu julkistaa koulukohtaisesti erilaista arviointidataa – kuten juuri tietoja koulun oppimistuloksista, resursseista, opettajien määrästä, luokkakoosta tai vaikkapa oppilaiden kouluviihtyvyydestä. Suomalaisesta näkökulmasta katsottuna muiden Pohjoismaiden arviointipolitiikka tuntuu helposti kovin vieraalta,

mutta tutkimukselleni se loi loistavan vertailuasetelman lähimpiin naapurimaihimme. Tutkimukseni tavoitteena oli siten selvittää, miten Suomessa on päädytty muista Pohjoismaista poiketen ymmärrykseen, jossa koulukohtaisten arviointitietojen julkistamista ei ole katsottu tarpeelliseksi.

Olen taustakoulutukseltani valtiotieteilijä, mikä näkyy mielestäni vahvasti omassa väitöstutkimuksessani. Yhteiskunnalliselle tutkimukselle on tyypillistä ilmiöiden kriittinen tarkastelu, ja omassa työssäni kiehtovinta olikin juuri päästä pureutumaan siihen ehdottomuuden ja itsestänselvyyden rakentumiseen, mikä suomalaisen arviointipolitiikkaan ja koulujen tulosten julkistamiseen – tai pikemmin julkistamattomuuteen – kietoutuu. Väitöskirjani sisälsi kolme vertaisarvioitua tieteellistä artikkelia sekä yhteenveto-osion. Artikkelimuotoinen väitöskirjarakenne mahdollisti saman tutkimusaiheen käsittelyn erilaisista näkökulmista käsin. Esimerkiksi yhdessä artikkelissani te-

kemäni historiallinen vertailu ruotsalaiseen arviointipolitiikkaan, sen tavoitteisiin ja käytäntöihin, oli itselleni silmiä avaava ja havainnollisti, kuinka maiden nykykäytäntöjen voidaan ymmärtää rakentuvan pitkillekin historiallisille juonteille. Ehkä meillä Suomessa on sittenkin hiukan erilainen lähestymistapa virallisen tiedon julkisuuteen kuin muissa Pohjoismaissa, vaikka avoimuus on toki yleisellä tasolla yksi keskeinen hallintoperiaate kaikissa Pohjoismaissa.

Väitöskirjan tekijänä tohtorikoulutettavan työhöni sisältyi myös opetusta. Olen vuosien varrella luennoinut myös omasta tutkimusaiheestani monille tiedekuntamme opiskelijoille. Joka kerta näillä luennoilla on esiin noussut sama kysymys: tulisiko koulukohtaisia tietoja mielestäni julkistaa? Omassa työssäni vältin tietoisesti ottamasta kysymykseen suoraa kantaa. Voidaan perustellusti sanoa, että koulukohtaisten arviointitietojen julkistamiseen liittyy monia epätoivottuja asioita. Kuten vertailu aina, myös koulujen julkinen vertailu ruokkisi helposti mielikuvaa 'paremmista' ja 'heikommista' kouluista, millä arvatenkin olisi monenlaisia haitallisia seurauksia niin oppilaiden, opettajien kuin yhteiskunnankin kannalta. Toisaalta voidaan yhtä aiheellisesti kysyä, eikö kansalaisilla kuuluisi lähtökohtaisesti olla tasa-arvoinen oikeus saada tietoa yhteiskunnan keskeisten instituutioiden toimivuudesta? Korostaako virallisen arviointitiedon puuttuminen perheiden omia verkostoja ja niin sanotun hiljaisen tiedon merkitystä? Kysymys on eittämättä ongelmallinen. Toistaiseksi suomalainen

peruskoulujärjestelmä on onnistunut säilymään suhteellisen tasa-arvoisena eikä koulun valinnalla tai arviointitiedolla ole siten samanlaista painoarvoa lasten vanhemmille kuin monissa muissa maissa. Luottamus koulujärjestelmään on säilynyt vahvana PISA-notkahduksesta huolimatta. Nykyinen nuoriso on kuitenkin jo oppinut, että virallinen tieto on saatavilla ja räätälöitävissä omiin tarpeisiin. Jään mielenkiinnolla seuraamaan, minkälaisiin ratkaisuihin tulevaisuuden päätöksentekijät tässä asiassa päätyvät.

Haastava mutta kiitollinen tutkimusmatka

Väitöskirjatutkimuksen tekeminen oli monin puolin pitkä ja haastava prosessi, jossa paineensietokyky oli usein koetuksella. Monet tohtorikoulutettavat tunnistavat varmasti sen tunteiden vuoristoradan, jossa innostumista seurasi pian riittämättömyyden ja epätoivon mielialat. Myös perhe-elämän yhteensovittaminen erilaisten deadlinejen paineessa oli paikoin oma lukunsa – muistan hyvin, kuinka lähetin yhden artikkeleistani vertaisarviointiin synnytyslaitoksen perhehuoneesta. Loppuvaiheessa väitöskirjan ohjaajieni tuki ja kannustus olivatkin korvaamattomia, ja lopulta prosessi huipentui syksyllä 2020 itse väitöstilaisuuteen ja sitä seuranneisiin pieniin puutarhajuhliin. Oli mahtavaa päästä juhlistamaan tutkintoa vuosien varrella tutustumieni kollegojen ja ystävien kanssa.

Koulutuspolitiikka on tieteenalana mielenkiintoinen jo pelkästään siitä syystä, että koulutuksen painoarvo yhteiskunnassa kasvaa jatkuvasti. Jatkuva oppi-

mista peräänkuulutetaan ratkaisuksi epävarmoihin työllistymisnäkyisiin, ja koulutuksen digitalisaation avulla opetus ja oppiminen voivat tapahtua missä ja milloin tahansa. Koulutuksen tutkimuskenttä uudistuu jatkuvasti toimintaympäristön muuttuessa. Niukat resurssit ja kova kilpailu kuitenkin lei-

maavat monien vastavalmistuneiden tohtoreiden uranäkymiä tutkimuksen parissa. Vaikkei omakaan tulevaisuudennäkymä yliopistolla akateemisena pätkätyöläisenä näytä kovinkaan houkuttelevalta, olen äärimmäisen iloinen siitä, että tämäkin vaihe tuli elämässä koettua.

Tommi Walleniusin väitöskirja 'Schools, performance and publicity: Contrasting the policy on publicising school performance indicators in Finland with the other Nordic countries' tarkistettiin Helsingin yliopiston kasvatustieteellisessä tiedekunnassa 12. syyskuuta 2020. Väitöskirja on kokonaisuudessaan luettavissa osoitteessa <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-6452-0>

Kirjoittaja

Tommi Wallenius, FT, KM, VTM
tutkijatohtori, kasvatustieteellinen tiedekunta,
Helsingin yliopisto
tommi.wallenius@gmail.com

Kirjoittajan kuva: Satu Koivuhovi.